

CZU: 314.7 : 94(478)

PROCESUL MIGRAȚIONIST AL ETNICILOR GRECI DIN BASARABIA PRIN PRISMA RAPOARTELOR VAMALE DIN ANUL 1821

Valeriu HARABARA,

lector universitar, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI

Evenimentele demarate în anul 1812 și anume stabilirea hotarului pe râul Prut între Imperiul Rus și cel Otoman a condiționat o serie de procese de ordin economic, social și cultural în spațiul pruto-nistean. Cel mai vădit aspect a fost intensificarea migrației determinat de politica de colonizare a Basarabiei. Din punct de vedere economic un avantaj a servit acordarea de privilegii și înlesniri negustorilor la exportul de mărfuri în Imperiul Rus. În urma înăbușirii mișcării eteriste din anul 1821, un număr mare de participanți, eteriști greci s-au refugiat în Basarabia, fapt condiționat de politica binevoitoare a autorităților ruse. Un izvor în acest sens îl constituie rapoartele vamale basarabene ce ne demonstrează fluxul masiv de persoane ce-au traversat hotarul în perioada dată, număr ce depășea peste 40 mii de persoane ce au traversat vămile Sculeni, Ismail, Reni, Leova, fugind de represiile otomanilor.

Cuvinte-cheie: migrare, politică protecționistă, Basarabia, eteriști.

THE MIGRATION PROCESS OF THE GREEK ETHNICS IN BASARABIA IN ACCORDANCE WITH THE CUSTOMS REPORTS OF THE YEAR 1821

Valeriu HARABARA,

university lecturer, Academy „Ștefan cel Mare” of MIA

All the events started in 1812, namely the establishment of the border on the river Prut between the Russian and Ottoman Empires had conditioned a series of economic, social and cultural processes on pruto-nistean space. The most obvious aspect was the intensification of the migration determined by the colonization policy of Bessarabia. From an economic point of view an advantage served to give merchants privileges and facilities to export goods to the Russian Empire. After suppressing the eterist movement in 1821, a large number of participants, the greek eterists have fled in Bessarabia, which was conditioned by the benevolent policy of the Russian authorities. A source in this sense is serving the Bessarabian customs reports that demonstrate a massive flow of people who have crossed the border in the given period, a number exceeding 40000 people who crossed the Sculeni, Ismail, Reni, Leova customs, running away from Ottoman repression.

Keywords: migration, protectionist policy, Bessarabia, eterists.

Introducere. Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus în urma Tratatului de pace de la București din anul 1812 a stabilit noul hotar pe râul Prut, realitate ce a intensificat procesul migraționist. Migrația spre Basarabia a fost favorizată de politica autorităților țariste în acest spațiu și anume acțiuni de ordin economic, social și politic. Din punct de vedere economic, fluxul migraționist a fost determinat de acordarea înlesnirilor și privilegiilor negustorilor la exportul de mărfuri în Imperiul Rus.

Acest proces a fost analizat de cercetătorul V. Tomuleț, care a conturat câteva etape de integrare a ținutului în sistemul pieței interne ruse [1, p. 256].

Prima etapă cuprinde anii 1812-

1825. În anul 1816 negustorilor locali li s-au acordat unele privilegii și înlesniri, inclusiv dreptul de a exporta mărfuri din Basarabia în guberniile Rusiei fără plata taxei vamale. Anume aceste înlesniri au contribuit la creșterea numerică a negustorilor basarabeni, inclusiv a celor stabiliți în Basarabia din alte regiuni ale Imperiului Rus, Imperiului Otoman sau din Principatele Române. Politica comercială a fost influențată benefic și de păstrarea, până în anul 1828, a statutului de autonomie pentru Basarabia. Fapt ce a permis, pentru o perioadă de timp, aplicarea în comerț a legilor și tradițiilor moldovenești, alături de cele rusești. Cel de-al treilea aspect se referă la promovarea de către autoritățile

țariste a comerțului liber. Dar, după aprobarea tarifului vamal din 31 martie 1816, în Basarabia au fost adoptate noi acte legislative pentru a reorienta comerțul basarabean de la piețele tradiționale europene spre piața internă rusă [2, p. 257].

O nouă etapă începe odată cu adoptarea Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia (*Правила для торговли с Бессарабией от 17 февраля 1825 года*). prevederile acestui document au condus la diminuarea numărului de negustori străini în Basarabia, proces care va continua în deceniile ulterioare. În schimb, se vor întări pozițiile negustorilor din guberniile ruse. Acest regulament avea să însemne, de facto, trecerea de la politica economică liberală la cea prohibitiv-protectoristă, ceea ce a avut o influență negativă asupra exportului de mărfuri din Basarabia [3, p. 261]. Prin urmare, statutul politico-juridic al Basarabiei din primul sfert al secolului al XIX-lea a fost unul de cotitură în constituirea elitei de nobili greci în acest teritoriu. De aceste oportunități s-au folosit mulți negustori, printre care și greci.

Prezența grecilor în rândul negustorilor basarabeni este confirmată prin multiple memorii ale funcționarilor ruși. De exemplu, șeful vămilor de control, N. Baikov, în lucrarea sa „**Descrierea succintă a Basarabiei**” din anul 1813, cu referire la cetatea Akkerman, scria: „...mulți negustori greci, armeni și evrei, folosindu-se de așezarea geografică favorabilă, s-au așezat cu traiul aici...” [4]. În această ordine de idei, generalul rus Kozacikovski, în raportul său „Priviri asupra Basarabiei” din martie 1819, menționa: „... toate sferele comerțului au fost acaparate de greci și evrei [...] ce au devenit unicii negustori [5], iar în anul 1826 funcționarul rus I. Subarov îi apreciază pe greci ca fiind printre cei care dominau piața comercială internă a Basarabiei [6, p. 49].

Cu referire la importanța grecilor în economia Basarabiei, istoricul Nicolae Iorga scria: „la 1812 printre cei mai mari negustori sunt evidențiați grecii alături de evrei, aceștia de facto sunt căpeteniile evreilor, ducând o viață mai prosperă în Basarabia decât în Moldova.

Grecii erau mari negustori și arendași, printre care se evidențiază grecul Sinadinos, ca «*cea mai puternică pungă în Basarabia*». Specula pământului se face în cel mai nerușinat chip detovărașiile greco-ebraice” [7, p. 30].

Politica de colonizare promovată de autoritățile ruse a condus la creșterea fluxului imigranților transdanubieni în Imperiul Rus. Subiectul dat a fost abordat de istoricul G. Arș. În cercetările sale autorul a trasat câteva etape în procesul migraționist al transdanubienilor evidențind faptul că, deși în proporții mai mici, procesul migrării a continuat și după anul 1812, motivul principal fiind de ordin politic. Țarul Rusiei, Alexandru I, tindea spre o normalizare a relațiilor bilaterale cu Imperiul Otoman și, ca rezultat, s-a micșorat numărul solicitanților protectoratului rusec [8, p. 90].

Considerăm că această teză este valabilă pentru guberniile ruse, nu însă și pentru Basarabia, unde autoritățile ruse au încurajat venirea unui număr important de migranți.

Stimularea de către autoritățile țariste a colonizării teritoriului pruto-nistean avea substrat politic, acesta manifestându-se prin crearea unui suport social întru susținerea politicii țariste și diminuarea elementului autohton. În această ordine de idei, menționăm lucrarea cercetătorului G.M. Dragomir, care a publicat Raportul general al lui Inzov din 29 decembrie 1819 privind statutul organizării coloniilor pe teritoriul Basarabiei [9, p. 14-31]. În baza acestui document putem stabili statutul și drepturile refugiaților, precum și repartizarea lor în mai multe categorii, printre care:

I categorie – bejenarii veniți de peste Dunăre în timpul ocârmuirii otomane;

II categorie – bejenarii veniți de peste Dunăre în urma ultimului război ruso-turc;

III categorie – bejenarii stabiliți mai înainte de aceste timpuri pe pământurile statului;

IV categorie – bejenarii care în vremea ocârmuirii otomane s-au așezat pe pământurile proprietarilor supuși ocârmuirii și legilor Moldovei;

V categorie – bejenarii stabiliți pe pământurile numite Icasat și Musait [10, p. 16].

Diferența dintre aceste categorii se referea la durata scutirilor la fisc, ce varia de la 3 la 7 ani, iar bejenarii din ultima categorie urmau să-și părăsească proprietățile, primind în schimb noi pământuri pe teritoriul statului. Cel mai important stimulent era cel economic, acest document stabilea pentru imigranți drepturile pe care le aveau coloniștii străini, printre care: eliberarea de impozite pe o perioadă de trei ani de zile, acordarea unui lot de pământ de 60 de desetine, eliberarea de serviciul militar pe 50 de ani. De asemenea, ei erau scutiți de impozite la vânzarea vinului și rachiului produse de dâșii și doar în colonia lor [11, p. 602]. Prezența grecilor în rândul beneficiarilor acestor oportunități ne demonstrează propunerea înaintată țarului Rusiei de către guvernatorul M.S. Voronțov privind strămutarea grecilor de pe litoralul Rumeliei. Solicitarea a fost motivată prin faptul că grecii sunt buni marinari și vor contribui la dezvoltarea navigației în porturile din sudul Imperiului [12, p. 9]. Istoricul V.M. Kabuzan constată creșterea progresivă a familiilor transdanubiienilor pe teritoriul Basarabiei, de la 2624 de familii, în 1812, până la 5971, în 1816 în Bugeac, și menționând prezența familiilor grecești [13].

Un val important de migranți greci survin în urma înăbușirii mișcării eteriste din anul 1821, când un număr mare de participanți, eteriști greci s-au refugiat în Basarabia, fapt condiționat inclusiv de politica binevoitoare a autorităților ruse.

Realități sesizate și de contemporanii evenimentelor. Ofițerul rus, I.P. Liprandi, menționa că intensificarea procesului migraționist are loc din martie 1821, nespecificând numărul refugiaților [14]. O amplificare al numărului de refugiați în Basarabia a fost sesizat și de generalul I.N. Inzov, rezident plenipotențiar al Basarabiei, care în mai 1821 într-o scrisoare către contele A.F. Langeron specifica faptul că numărul de refugiați este atât de mare încât numărul locuitorilor din Basarabia

s-ar fi dublat [15]. Constatare evident exagerată, însă care denotă percepția martorilor oculari a intensității procesului migraționist. În ce privește numărul total al refugiaților ce s-au stabilit pe teritoriul Basarabiei, datele sunt confuze, în baza raportului lui I.N. Inzov din februarie 1823 către ministrul Instrucțiunii Publice A.N. Golițan se menționa că din martie până în septembrie 1821 în Basarabia ar fi venit peste 40000 de oameni de diferite etnii și categorii sociale [16, p. 157]. Pătrunderea unui număr important de refugiați a fost stimulată de autoritățile ruse ce nu au închis în urma începerii revoltei eteriste hotarul pe Prut, în acest sens menționăm nota ministrului de externe I. Capodistria către generalul Ivan N. Inzov în care se menționa: „*locuitorilor din Principate li se va permite să intre pe teritoriul Imperiului dacă doresc să-și găsească refugiu în Rusia din cauza tulburărilor și pericolului din țara lor*” [17, doc.40, p. 164].

Subiect abordat și de istoricul D. Poștarenco ce menționa că oficialii imperiali ruși își exprimă încă de la început disponibilitatea de a-i primi, din rațiuni foarte clare: „Fără îndoială, mulți dintre boierii moldoveni, care vor veni la noi cu capitalurile lor, vor trebui, temându-se de răzbunarea turcilor, să se stabilească pentru totdeauna în Rusia, iar locuitorii, având gândul ferm de a trece cu familiile lor în țara noastră, vor spori populația Basarabiei și vor fi de folos pentru a prelucra pământul ce se află încă în pustiire [18]”.

În această ordine de idei, menționăm raportul adresat prințului Volkonski către generalul Kisselev în care sunt enumerate măsurile ce urmează să fie întreprinse de autorități, printre care: trecerea frontierelor să li se acorde tuturor locuitorilor din Țara Moldovei care vor cere pentru salvarea vieții lor; trecerea tuturor prin carantine; stabilirea a două carantine provizorii – una la Formoza între Reni și Leova și alta la Triesteni și Saldieni între Leova și Sculeni; să nu fie admise persoane înarmate [19, doc. 34, p. 144]. De asemenea, refugiaților urma să li se acorde permise de ședere în Basarabia, în baza recipiselor acordate în cadrul carantinelor, ce ur-

mau a fi valabile până la normalizarea situației politice din Imperiul Otoman. Ulterior, solicitanții aveau dreptul fie de a depune jurământ coroanei imperiale, fie să plece la baștină, este de menționat că mulți ezitau în hotărârea dată încât către anul 1830 în Basarabia erau atestate 350 de persoane ce locuiau în baza recipiselor din carantine [20, p. 103].

O premisă pentru migrația elementului grec în Basarabia a constituit-o solidaritatea etnoconfesională, un exemplu în acest sens ne servește grecul Nicolae Vacomei care s-a stabilit în Basarabia cu fiica sa Aglaia ce menținea relații bune cu familia Moruzi de la care au arendat terenuri agricole [21, p. 9-10]. Evenimentele din 1821 i-au determinat să se refugieze în Basarabia și pe frații negustori greci Teodor și Anastasie Ciuflea. Protejați de compatrioții lor, așezați anterior în părțile acestea, Cara Stati, Sinadino. Începând cu mici întreprinderi negustorești în târg, Ciuflea au ajuns să arendeze moșii importante, ulterior să se stabilească la Ciuflești (Tighina) și Catranic (Bălți). Au ridicat case la Chișinău în fața pieței Târgului Nou, strada Șmidt colț cu Tighina, la încrucișare de la casa boierilor Razu, unde se întrunea întreaga colonie a grecilor din localitate [22, p. 1-2].

Pătrunderea refugiaților în Basarabia a avut loc pe două căi: maritimă și terestră. Amplificarea numărului de refugiați către Basarabia o putem analiza prin prisma datelor statistice ale instituțiilor publice din Basarabia, prin urmare, în perioada 21 februarie-28 aprilie prin carantinele basarabene au trecut 1231 de străini, la 2 mai dispunem de cifra de 3592 de refugiați dislocați de la carantina Leova până la târgul Reni, iar în carantina Sculeni peste 4000 de refugiați. În ce privește ponderea etnicilor greci, istoricul I. Iova menționează numărul de 1500 de greci ce au traversat carantinele la începutul lunii mai 1821. După cum putem constata cel mai mare număr de refugiați au pătruns în Basarabia prin carantina Sculeni unde doar în primele zile ale lunii mai s-au refugiat peste 1000 de persoane, respectiv la 5 mai 493 de persoane, la 6 mai 390 de persoane, iar 7 mai

371 persoane [23, p. 148].

În rândul refugiaților erau greci din diverse pături sociale, printre care familii înstărite aledregătorilor greci, membrii familiilor domnitorilor fanarioți. În data de 15-22 martie 1821 au traversat hotarul următorii greci: vorniceasa Elenca Hrisoverghi; principele Cantacuzino cu familia și slujitorii în număr de 17 persoane; stolnicul Catargi; căminarul Catargi cu slujitorii [24, f.86-88]. Perioada 29 martie – 5 aprilie 1821 au pătruns pe teritoriul Basarabiei prin carantină principele Mihail Șuțu cu soția Ruxanda și 6 copii; principele Grigore Șuțu cu soția Elizaveta și fiul său, precum și nepotul Constantin și Nicolae Sereda, inclusiv 16 slujitori ai acestora [25, f. 16-19]. Aceeași tendință o sesizăm pentru lunile aprilie și mai. Astfel, la 5-12 aprilie 1821 carantina a fost traversată de comisul Ștefanache Mavrocordat cu soția sa Catinca și cu 3 copii, precum și slujitorii săi; căminarul Dimitrie Șuțu cu soția Elena și 2 slujitori [26, f. 34]. În luna mai au trecut granița serdarul Grigore Caliarhi cu soția Ruxanda și 3 copii [27, f. 28-50] logofetul Mihalache Spiro cu două slugi [28, f. 51-70], cuparul Ianco Schina cu familia și slujitori, vorniceasa Catinca Ghica cu fiul și slujitorii [29, f. 72-89]. Dregători greci ce s-au refugiat în Basarabia în luna iunie sunt într-un număr mai mic, astfel, în perioada 14 iunie – 1 august 1821 au fost înregistrați la graniță: serdarul Tudor Stavro, medelnicerul Mihalachi Gani [30, f. 30]. Considerăm că din numărul celor atestați mulți doreau să se stabilească definitiv pe teritoriul Imperiului Rus. Ca argument ne servește faptul că ei traversau granița cu toată familia, iar uneori însoțiți și de rudele lor. În acest context menționăm familiile lui Anastasie Pano, Gheorghe Pano, Vasile Ciugata, Coste Zafiropulo etc. [31, f. 4].

Printre refugiații greci sesizăm mulți intelectuali, printre care doctorul Eustrate Rala cu soția sa Mărioara cu 5 copii și cu ruda lor Mărioara [32, f.35], medicul Anastasie Doncila cu 6 slujitori [33, f. 28-50] sau a profesorului Lencuri.

În registrele vamale refugiații greci se

prezentau ca supuși străini, în baza raportului din mai 1821 de la Sculeni am constatat că grecii se prezentau ca supuși turci, ruși, ai Moldovei, mai rar supuși austrieci și prusaci. Interesul obținerii supușeniei unui stat este determinat de obținerea anumitor avantaje pe plan economic și juridic. Dacă analizăm în ansamblu documentul, vedem că cel mai mulți s-au declarat ca supuși ruși, fapt explicat de intenția lor de a se stabili pe teritoriul Imperiului. Pe plan secund sunt supușii turci, mulți dintre care declarau că vin din Constantinopol. Este cert faptul că o mare parte din greci ce s-au refugiat în Basarabia sunt din Principatele Române. Ca argument în acest sens este că o mare parte se prezentau ca supuși ai Țării Moldovei, printre care Panaioti Farendino, Marco Papadopolo, Gheoghe Pano, Petre Anastaside [34, f.4-119]. Documentul ne prezintă și ocupația celor înregistrați, însă din păcate din cauza incoerenței înregistrărilor la mulți solicitanți nu se menționează nimic. Reieșind din datele prezente, putem concluziona că cei mai mulți aveau ca ocupație comerțul, cum ar fi Stavro Stritiopulo, Arghirioparațimo, Nicolae Ninvinopulo etc. Este de menționat că nu toți refugiații greci veniți în Basarabia au fugit de represiile otomanilor, o bună parte din ei își demarau activitatea comercială în acest spațiu, cum este cazul grecului Grigore Artinov din Nejin ce a trecut cu 8 butoaie cu rachiu [35, f. 6]. La 2 iunie 1821 prin carantina de la Sculeni trece supusul rus de origine greacă Dimitrie Plastari cu articole de tutun [36, f.22] sau grecul Grigore Artinov ce transporta sare [37, f. 23].

Din cele expuse mai constatăm că rapoartele vamale basarabene de la începutul secolului al XIX-lea reprezintă un izvor al analizei proceselor migraționiste. Accentuarea acestor procese a fost influențată de factori interni și externi. Drept factori interni a constituit politicile social-economice ale autorităților ruse în spațiul dintre râurile Prut și Nistru. În această ordine de idei, menționăm politica de colonizare sau susținerea negustorilor alogeni prin acordarea unor privilegii.

Factorul extern este determinat de contextul geopolitic, inclusiv de conflagrațiile militare care inevitabil determină un flux masiv de refugiați, este cazul și insurecției eteriste din anul 1821, ce a dus la pătrunderea în Basarabia a unui număr important de etnici greci.

Bibliografie

1. Tomuleț V. Politica colonial-comercială a țarismului în Basarabia în anii „20 ai sec. al XIX-lea (în baza „Regulamentului cu privire la comerțul cu Basarabia” din 17 februarie 1825). În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”, Chișinău, 1999, p. 256-262.
2. Ibidem, p. 257.
3. Ibidem, p. 261.
4. Tomuleț V. Contribuția negustorilor basarabeni la instituirea Judecătoriei Comerciale din Basarabia. În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumanistice”. Chișinău, 2001, vol. II, p. 278-298.
5. Tomuleț V. Reforma gildelor în Basarabia și problema formării burgheziei comerciale naționale (anii 1831-1868). În: Analele Științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria „Științe socioumane”. Chișinău, 1997, p. 63-70.
6. Tomuleț V. Influența activității comerciale a negustorilor evrei asupra evoluției stărilor mijlocii din Basarabia (1812-1868). În: Symposia professorum, Seria Istorie, Chișinău, 2001, p. 47-53.
7. Iorga N. Pagini despre Basarabia de astăzi. Vești din Basarabia. În: Basarabia Română. Antologie de Florin Rotaru. Ed. Semne, București, 1996, p. 44-53.
8. Арш Г. Греческая эмиграция в Россию в конце XVIII - начале XIX в. В: Советская этнография, 1969, nr.3, c. 84-95.
9. Dragomir G.M. Coloniile Bulgare din sudul Basarabiei. Tulcea: Ed. Națională „Zamfir Luca”, 1923, p. 96.
10. Ibidem, p. 16.
11. История Молдавии: Документы и материалы. Т. 3: Положение крестьян и

- крестьянское движение в Бессарабии (1812-1861 годы) : Сб. документов: Ч. 2, Кишинев: Изд-во ЦК КП Молдавии, 1969, с. 690.
12. Попечительный комитет об иностранных поселенцах южного края России 1799-1876. Том 3. Аннотированная опись дел 1827-1833. Одесса, 2000 Астропринт. с. 9.
 13. Кабузан В.М. Народнонаселение Бессарабской области и левобережных районов Приднестровья (конец XVIII – первая половина XIX в.) Кишинев: Штиинца, 1974, с. 160.
 14. Липранди И.П. Из дневника и воспоминаний И.П. Липранди. În: Русский архив, nr. 7-12, 1866, p. 149-184 coloana 1215-1284 (1240, с. 162) www.runivers.ru/lib/book7627/433279/ (vizitat 20.10.16).
 15. Двойченко-Маркова Е.М. Заметки о Пушкине и беженцах ээтериив Кишиневе. В: Временник Пушкинской комиссии. Ленинград: Наука. Ленинградское отделение, 1973. с. 20-29 (стр. 26)
 16. <http://lib2.pushkinskiydom.ru/Media/Default/PDF/PUSH/Serial/VPK/VPK-1973.pdf> (vizitat 14.06.16).
 17. Иовва И.Ф. Передовая Россия и общественно-политическое движение в Молдавии (первая половина XIX в.) Кишинев: Штиинца, 1986, стр. 260.
 18. Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe. București: Academia Republicii Socialiste România, 1980, p. 495.
 19. Poștarencu D. De teama represaliilor otomane, 40.000 de oameni din Principatul Moldovei se refugiază în Basarabia. În: Historia, 2013, nr. 133, p. 32-38.
 20. Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe. București: Academia Republicii Socialiste România, 1980, p. 495.
 21. Уварова, О.О. Російська «політика покровительства» щодо греків-іммігрантів в кінці XVIII - першій третині XIX ст. (на матеріалах Херсонської губернії) Одесса 2013, с. 214.
 22. Ciobanu C.Gh., Godorozea M., Rusu M., Constantin Mimi. Viața consacrată Basarabiei. Chișinău: Cartdidact, 2009, p. 176.
 23. Bezveconnâi Gh., Biserica Sf. Teodor Tiron-Ciufli. Cu ocazia aniversării a 75 de ani. În: Din trecutul nostru, 1934, nr.5, p. 25.
 24. Иовва И.Ф., Бессарабия и греческое национально-освободительное движение Кишинев: Штиинца, 1974, с. 258.
 25. ANRM, F.17, inv.1, d.152 A, fila 86-88.
 26. ANRM, F. 17, inv.1, d.161, fila 16-19.
 27. ANRM, F. 17, inv. 1, d.161, fila 34-35.
 28. ANRM, F. 17, inv.1, d.155, fila 28-50.
 29. ANRM, F. 17, inv.1, d.155, fila 51-70.
 30. ANRM, F. 17, inv.1, d.155, fila 72-89.
 31. ANRM, F. 17, inv. 1, d.151, fila 26-146.
 32. ANRM, F. 17 inv. 1, d.155 fila 4-119.
 33. ANRM, F. 17, inv. 1, d.161, fila 35.
 34. ANRM, F. 17, inv.1, d.155, fila 28-50.
 35. ANRM F. 17 inv. 1, d.155 f.4-119.
 36. ANRM, F. 195, inv. 1, d.47, fila 6.
 37. ANRM, F. 17, inv.1, d.160, fila 22.
 38. ANRM, F. 17, inv.1, d.160, fila 23.

Despre autor

Valeriu HARABARA,
lector universitar al Catedrei „Științe manageriale și socio-umane” a Facultății „Securitate Civilă și Ordine Publică”, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al R. Moldova
 e-mail: vharabara@gmail.com
 tel.: 079600630

About author

Valeriu HARABARA,
university lecturer of the Department „Managerial and socio-human sciences” Faculty of Civil Security and Public Order, Academy “Ștefan cel Mare” of MIA of the Republic of Moldova
 e-mail: vharabara@gmail.com
 tel.: 079600630